

С. В. Кравець,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РАСОВИХ ТАБУ

У статті розглянуто расові образи, як різновид соціокультурних табу, висвітлено проблеми відтворення расових табу при перекладі. Проаналізовано прізвиська, що використовувались щодо представників негроїдної, а також інших рас у певні історичні періоди. Виділено лексичні трансформації, які застосовуються у перекладі расових табу, і зроблено аналіз доцільності їхнього використання.

Ключові слова: расові табу, расові клички, переклад, трансформація, транскрипція, калькування.

В статье рассмотрены расовые обиды, как разновидность социокультурных табу, изложены проблемы передачи расовых табу при переводе. Рассмотрены клички, используемые по отношению к представителям негроидной, а также других рас в определённые исторические периоды. Выделены лексические трансформации, применяемые при переводе расовых табу, проанализировано целесообразность их использования.

Ключевые слова: расовые табу, расовые клички, перевод, трансформация, транскрипция, калькирование.

In the article the racial slurs as the variety of sociocultural taboos and the main problems of racial taboos rendering in translation are investigated. The nicknames which were appropriate to use concerning the Negro race and also the other races representatives during different historical periods are studied. The lexical transformations which are used in racial taboos translation are pointed out and the suitability of their usage is analyzed.

Key words: racial taboos, racial nicknames, translation, transformation, transcription, loan translation.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. позначився демократизацією у сфері мовного самовираження, зняттям багатьох заборон на використання певних груп лексики та обговорення їх у науковому дискурсі. Спочатку на Заході, а останнім часом і в Україні все більше уваги приділяється дослідженню лексики субстандарту. Це пояснюється перенесенням акценту «з мови як системи на людину-мовця і кваліфікацію мовлення як частини діяльності людини» [12, с. 11]. Сьогодні українське мовознавство все більше наслідує приклад західних культур, в яких давно знята заборона із дослідження ненормативного пласту лексики. Л. Андерсон підкреслює, що існує лише ненормативне використання мови у різноманітних формах та ситуаціях, але мова в цілому – нейтральна система семіотичних знаків, що дає змогу людям спілкуватися. Тому нецензурна лексика існує лише у людських асоціаціях, цінностях та ставленні до нелінгвістичних питань [14, с. 9]. Якщо вживати подібну лексику не рекомендується через її різкий, аморальний чи принизливий стосовно адресата характер, то вивчати її необхідно, адже це один із об'єктивно існуючих елементів мовної системи, вивчення якого є потрібним не лише з лінгвістичної, а й з культурологічної та соціально-психологічної точок зору.

Актуальність даної статті полягає в тому, що вона знаходиться в руслі дослідження мови в її реальному функціонуванні в суспільстві, що властиво сучасному погляду на мову, а також визначається необхідністю систематизації і комплексного вивчення прагматичних можливостей табуйованої лексики.

Як зауважила Л.О. Ставицька, «субстандартна лексика видозмінюється, розвивається, а відтак завжди актуальним буде її вивчення «тут і тепер», у ракурсі суспільно-політичної динаміки та мовної особистості у вимірі соціолінгвістичних перемінних, а також оцінних, когнітивних і поведінкових аспектів» [12, с. 345].

Якщо в українському суспільстві основне табу накладено досі на сексуальну сферу та фізіологічні функції організму, то в багатонаціональному англомовному світі, де активно розвивається рух за політкоректність, поступово найбільшої заборони на використання набувають расові та етнічні образи, які спрямовані на образ та приниження адресата, що відрізняється від мовця особливостями зовнішності. Така відмінність між рівнем табуйованості даної групи лексики створює певні проблеми для перекладу, адже адекватність його забезпечується перш за все збереженням прагматики висловлювання. Зробити це стає дуже непросто, коли у вихідній та цільовій культурах певна лексична одиниця чи їх група сприймається по-різному. Їх різноманітність в англійській мові значно більше, ніж в українській, що створює труднощі для перекладу. Окрім того, необхідно брати до уваги особливості контексту та ступінь порушення літературної норми, який необхідно максимально точно відтворити у перекладі. Саме тому актуальним є вивчення не лише самого поняття расових образ та кличок в англомовному дискурсі, але і способи їх передачі в українському перекладі. Натомість в українському дискурсі цьому питанню поки що приділяють значно менше уваги.

Його дослідженням найповніше займалася Л.О. Ставицька, яка у своїй книзі «Українська мова без табу» [12] розглядає поняття табу, види табуйованої лексики та її місце в українському дискурсі. Роль та види ненормативної лексики у своїх статтях досліджували також Л.О. Клепуц, Л.В. Мосієвич, В. М. Труб.

Найбільш видатними досягненнями характеризуються К. Ален, Л. Андерсон, К. Баррідж, Т. Джей, Е. МкЕнері, Е. Партрідж, П. Траджіл та Дж. Х'юз. Кожен із них пропонує власну класифікацію табуйованої лексики на основі різних критеріїв: ступінь образи (МакЕнері), семантика (К. Ален і К. Баррідж, Т. Джей, Дж. Х'юз), психологічна мотивація (С. Улман) тощо. Усі вони виділяють як одну із груп ненормативної лексики, яка відрізняється особливою грубістю та образливістю, – расові та етнічні клички.

Мета статті полягає у відтворенні в англо-українському перекладі расових образ, як різновиду соціокультурних табу, що раніше окремо не досліджувалося у вітчизняній лінгвістиці та перекладознавстві.

Расові табу тісно пов'язані із існуючими людськими расами. У сучасній антропології загальноприйнятою є морфологічна класифікація, яка спирається на зовнішні ознаки, що передаються по спадковості. Виділяють

три великі раси: європеїдна (євразійська), монголоїдна (азіатсько-американська) та негро-австралоїдна (екваторіальна). Саме на цю морфологічну класифікацію ми опиратимемося у своєму дослідженні.

Расові клички можуть відтворюватися або шляхом власне перекладу, або за допомогою різноманітних трансформацій.

Власне переклад – це використання словникового відповідника лексеми. *You calling me a blimp, you fucking Democrat?* – *Ти назвала мене товстуном, довбана демократка* [1]. *Democrats* – знижена назва афроамериканців, у зв'язку із популярністю серед них цієї партії. Грубість та принизливість цього звернення до чорношкірої дівчини підкреслює вжите разом із ним означення *fucking*, яке передано українською мовою більш м'яким відповідником – «довбаний». У деяких випадках власне переклад виступає найефективнішим засобом збереження метафори: *Blueberry, didn't I give you my last apple* – *Чорнице, я ж віддав тобі останнє яблуко* [7]. За допомогою буквального перекладу цієї етнічної образи вдало збережено метафору на основі кольору, вжиту в оригіналі. *Hemo-globin Trotters get it? A play on the name of the famous colored, Negro basketball squad black, African-American. You know, people of colors.* – *Ми обіграли назву команди Глоб-троттерс, за яку грали кольорові, негри, чорношкірі, афро-американці. Кольорові* [4]... У вказаному висловлюванні вжито етноніми, які було прийнято використовувати стосовно представників негроїдної раси у певні історичні періоди, причому дотримано хронологічної послідовності етапів, коли саме ці слова вважалися коректними. Термін «colored» на позначення темношкірих домінував від середини до кінця 19 ст. Його перевагою вважалося те, що він охоплював представників різних чистих та змішаних рас [18, с. 496]. Саме тому власне переклад цього слова є найбільш вдалим варіантом.

Назва «Negro» стала загальноприйнятною стосовно чорношкірих людей ще наприкінці 19 ст., замінивши поширений до того термін «colored» (кольорові). Її перевагою була більша граматична різноманітність, оскільки її можна було використовувати і як іменник, і як прикметник, і в однині, і в множині. Після неї не потрібно було ставити іменник, як у випадку «Colored people». Вона також вважалася емоційно сильнішою. Проблемою було те, що цей термін інколи використовувався білошкірими як расова образа у зв'язку із його близьким звучанням до таких зневажливих слів, як «niggah» та «nigger». До 1930-х років він поступово (хоча і не повністю) витіснив із вжитку термін «colored», який почав вважатися застарілим. Визначальним став 1930 рік, коли американська газета «Нью-Йорк Таймс» урочисто заявила про внесення слова «Negro» до списку слів, які пишуться з великої літери, що свідчило про визнання расової гідності чорношкірих. Стійкі позиції цей термін зберігав аж до початку руху за громадянські права (1950-60-і рр.), в ході якого був замінений на термін «black» з метою «порвати зв'язок із минулим та позбавитися залишків рабства і расової меншовартості». Основною перевагою терміна «black» вважалося те, що він створював природний баланс терміну «white». Наприкінці 1980-х було запропоновано варіант «African-American» (афроамериканці), метою впровадження якого було надати чорношкірим культурне самовизначення із власним спадком та пам'яттю рідної землі предків [18, с. 497-506]. Поширене вживання терміну «people of colors» пов'язане із рухом за політичну коректність. Основна його відмінність від попередніх – ширше значення: він стосується усіх, хто має не білий колір шкіри.

При перекладі перших чотирьох етнонімів (colored, Negro, black, African-American) цілком правомірно використано їхні словникові відповідники, що зберігають дух тих періодів, у які вони використовувалися. Труднощі викликала лише передача останнього політкоректного терміну «people of colors», який перекладено як «кольорові», при цьому вилучено перші два компоненти. Недоцільність такого рішення, на нашу думку, полягає в тому, що такий спосіб вже було застосовано при передачі слова «colored» і результатом став невірний повтор. Тут також необхідно відзначити відмінність між термінами «colored» і «people of colors» не лише у формі, але і у змісті. Сьогодні перше вживають переважно стосовно чорношкірих на відміну від ширшого за значенням виразу «people of colors». Тому ми вважаємо, що останній термін варто перекласти описово: «люди різних кольорів шкіри».

Усі трансформації, які застосовуються при передачі расових кличок, ми поділимо на дві великі групи: лексичні (до них віднесемо і деякі лексико-граматичні) та граматичні. У нашому дослідженні ми розглянемо лексичні трансформації.

1. **Транскрипція (транслітерація)** – це віднайдення якомога точнішого відповідника через запис звучання слів мови-джерела графемами мови-приймача. *Am I a nigger?* – *Я тобі хто, нігер?* [9]. «Nigger» – зневажливий термін на позначення темношкірих людей. На нього накладене суворе табу у сучасному Західному світі через його расистський та дискримінаційний характер. Він походить з латинської мови, в якій «niger» означає «чорний» (колір). За даними словника «Oxford English Dictionary», це слово використовувалося ще у 17 столітті і здавна мало різко зневажливі конотації [15]. Сьогодні воно залишається одним із найбільш расистських слів у мові. Щодо вживання його транскрибованого відповідника в українській мові, то у книзі Л. Ставицької «Український жаргон, сленг і арг» у статті «нігер» зазначено «мол. негр» (мол. – із загально молодіжного лексикону) [11, с. 237]. Тобто на відміну від звичного для українців слова «негр», «нігер» вважається прерогативою молоді, що можна пояснити їх кращим володінням англійською мовою та більшою ознайомленістю із реаліями англомовного світу (перш за все через кіно, музику, сучасну літературу). Більший ступінь згрубілості та образливості терміну «нігер» у порівнянні із «негр» у українських словниках не зафіксована. У транскрибованому варіанті цього слова може вживатися як більш традиційна літера «г», так і повернена в українську буква «ґ», що більш точно відтворює оригінальне звучання. *Nigger, don't you touch my brother's coat! – Нігер! не смій чіпати пальто мого брата!* [7]

2. **Наближена транскрипція** має місце тоді, коли український відповідник у цілому близький за звучанням до оригіналу, проте все ж відрізняється певними звуками (буквами) у зв'язку із деякими фонетичними модифікаціями. *If Butch goes to Indochina, I want a nigger hiding in a bowl of rice.... – Якщо Буч в Індокитай,*

я хочу, щоб в його чашці з рисом ховався спеціально навчений негр з пістолетом [9]. Варто відзначити, що слово «негр» менш емоційно-експресивно забарвлене, ніж транскрибований відповідник «нігер». Великий тлумачний словник української мови подає таке визначення слова «негр»: 1) Назва корінного населення Тропічної Африки, яке має темний колір шкіри і належить до негроїдної раси. 2) Назва афроамериканців, нащадків рабів, вивезених свого часу з Африки [2]. При цьому не вказується, що це слово має відтінок згрубілості чи образливості. Проте прихід в українське суспільство із Заходу відголосків політкоректності наклало певне табу на вільне вживання цього слова.

3. **Калькування** – це особливий вид запозичення, коли структурно-семантичні моделі мови-джерела відтворюються за елементарно матеріальними засобами мови-сприймача [13, с. 128]. На відміну від власне перекладу, калькування відбувається не на рівні слова, а на рівні словосполучення. Розрізняють повне і часткове калькування: а) **повне калькування** (слова або словосполучення буквально перекладаються [13, с. 129]. *Jesus Christ, how many swamp rats can get in one room? – Скільки болотних щурів можна захпати в одну кімнату?* [5]. Расова образа «swamp rat» стосується азіатів, які вважаються ябедами (метафора – щур). Вважається, що болотні щурі не дотримуються гігієни, натомість проводять весь свій час намагаючись нашкодити іншим. Хоча ця метафора не характерна для української мови і не асоціюється в українців саме із жителями Азії, але негативні конотації слова «щур» роблять використану в перекладі кальку достатньо вдалою.

Проте не завжди повне калькування є доцільним у перекладі. *What are all you fish heads looking at anyway? – На що ви, рибячі голови, витріщились?* [5] Англійський пейоративний вислів «fish heads» мотивований культурною ознакою. Типовою їжею азіатів є риба, оскільки їх основне джерело здобування харчів – це море [17]. Українська калька цього словосполучення не є випаданою, оскільки збереження форми не передає потрібних конотацій. Для українського глядача рибяча голова перш за все асоціюється з великими випуклими очима, що має мало спільного із зовнішністю преставників монголоїдної раси.

б) **часткове калькування** (вислови частково перекладають, а частково будують з іншомовного матеріалу чи за іншомовним зразком) [13, с. 129]. *Moguy tells me you looked over my African flesh, and you was none too impressed, huh? – Могі сказав, ти оглянув моє чорне м'ясо і тебе ніхто тебе не вразив* [7]. У цьому випадку зневажливо-зверхня назва чорношкірих «African flesh» передається шляхом часткового калькування. При цьому другий компонент передається повністю (flesh – м'ясо), а до першого застосовується прийом смислового розвитку [8; 26], який ґрунтується на причинно-наслідковому зв'язку: оскільки African (африканський), то чорний.

4. **Описовий переклад (експлікація)** – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови оригіналу замінюється на словосполучення, яке експлікує її значення [8]. *The only reason your ass ain't in the brig is because you're high yellow. – А знаєш, чому тебе випустили? Бо в тебе шкіра світліша, ніж у інших* [10]. Негативно забарвлене словосполучення «high yellow» служить для позначення людини зі світлою шкірою, в якій один із батьків білий, а інший – чорношкірий. Замість використання нейтрального слова «мулат», перекладач вирішив застосувати описовий переклад, що зберігає семантику висловлювання, хоча і порушує прагматику, оскільки не збережено негативні відтінки значення оригіналу.

5. **Гіперонімічна трансформація (генералізація)** полягає у заміні одиниці мови-оригіналу, яка має більш вузьке значення, лексичною одиницею мови-перекладу з ширшим значенням [8, с. 176]. *Did you tell them? -Did you... I'm pigmentally challenged? Did you tell them that I'm white? – Ти їм розповіла, що в мене проблема? Ти їм сказала, що я білий?* [3]. Термін «pigmentally challenged» застосовується стосовно білих людей, оскільки у їхній шкірі немає тих пігментів, які надають кольору темношкірим. Трудністю перекладу цієї фрази є відсутність прямого еквівалента в українській мові. Перекладач вирішив не вдаватися до деталей і передати її узагальнено, хоча, на наш погляд цілком можливим у даній ситуації був би описовий переклад, що додав би трохи більше конкретизації висловлюванню («проблема із пігментацією»).

6. **Гіпонімічна трансформація (конкретизація)** полягає у зміні слова або словосполучення мови-оригіналу з більш широким референційним значенням словом або словосполученням мови перекладу з більш вузьким значенням [8, с. 174]. *I just. I kept a bunch of jabbering gooks off of my lawn. – Я просто зігнав купку балакливих чурок з мого газону* [5]. Расова кличка «gooks» найбільш ймовірно виникла у період Філіппіно-Американської війни (бл. 1900 р.). Походить вона швидше за все від слова «goo-goo» із однієї з основних мов на Філіппінах. Існують також інші версії етимології цього терміну: він виник під час Корейської війни і пов'язаний із місцевою назвою Кореї – Hanguk або зі словами, яким часто зверталися корейці до американців: «Mi Guk?» (Американець?), що звучало наче «Me gook» (я gook). Під час В'єтнамської війни це слово почали використовувати щодо в'єтнамців. У наш час воно використовується стосовно усіх представників монголоїдної раси [17]. Використане в перекладі слово «чурка», відповідно до «Великого тлумачного словника», є зневажливим позначенням жителя лише Кавказу та Середньої Азії [2]. Таким чином, сфера застосування українського відповідника є значно вузькою, ніж оригінального терміна.

7. **Інтергіпонімічна трансформація (лексична заміна)** – це перехід від одного видового поняття до іншого в рамках загального родового поняття. Тут, як і у випадку генералізації, діє функціональний принцип: вирішальним критерієм при виборі способу перекладу виступає ступінь релевантності диференціальних ознак, які відрізняють одне видове поняття від іншого [13, с. 154]. *And have some respect, zipper head, we're mourning here. – І май повагу, косоокий, у нас тут похорон* [5]. Термін «zipperhead» є американським сленгом і вважається образливим. Його виникнення датують періодом Корейської війни, під час якої цим словом називали місцеве населення [16]. Етимологія слова не відома напевне. Існують такі гіпотези: 1) «zipperhead» – це в'єтнамський сленг, акронім від «Zero Intelligence Potential» (нульовий інтелектуальний потенціал); 2) азіати часто втікали на військових джипах, що залишали слід, схожий на застібку-блискавку (zipper – застібка-блис-

кавка); 3) проділ волосся, який носять азіати, нагадує застібку-блискавку тощо [17]. Обраний складний за формою український відповідник мотивований за расовою ознакою, а в основу номінації покладено форму очей [6, с. 48]. Ця риса є визначальною у сприйманні українським реципієнтом представників монголоїдної раси. Натомість буквальний переклад англійського етнофолізму «блискавкоголовий» не несе для українців жодного емоційно-сміслового навантаження, а тому не може забезпечити потрібного прагматичного ефекту.

8. Компенсація – це спосіб перекладу, при якому елементи змісту оригіналу, втрачені при перекладі, передаються в тексті перекладу якимось іншим чином для компенсації семантичної втрати [8]. *If you get the wrong one he's gonna blow you **gook** head right off.* – *А якщо ти натрапиш на якогось чужинця, та ще й, він ж відстрілить нафіг твою **азіатську** гену [5].* Хоча саме слово-табу «gook» у перекладі нейтралізовано і передано як позбавлений негативних конотацій прикметник азіатський, згрубіло-зневажливий тон висловлювання компенсований за рахунок заміни нейтрального слова «голова», вжитого в оригіналі, на знижене слово «гепа», яке позначає сидниці, евфемізм слова на позначення органу людини, що належить до її «тілесного низу». Тому він теж відзначається високою мірою табуованості.

9. Антонімічний переклад – прийом перекладу, що полягає у заміні поняття, вираженого в оригіналі, протилежним поняттям. Він базується на простому логічному правилі, згідно з яким заперечення якого-небудь поняття може бути прирівняно до ствердження семантично протиставленого йому протилежного поняття [13, с. 140]. *Honest injun Django, I swear 'fore God. – Я не жартую, Джанго, клянуся Богом [7].* Словосполучення «honest injun» вважається застарілим і означає «чесно, справді» [16]. Особливістю цього виразу є його другий компонент, слово «injun», яке є зневажливим зверненням до американських індіанців.

Серед виділених нами способів відтворення расових образ, найефективнішими виявилися використання наближеної транскрипції, інтергіпонімічної трансформації, демегафоризації, оскільки вони забезпечують найповніше збереження прагматичного потенціалу расових кличок. Транскрипція, антонімічний переклад та вилучення, навпаки, часто порушують адекватність перекладу.

Література:

1. Американська історія Ікс (American History X) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kinostok.tv/video/121635/amerikanska-istoriya-iksAmerican-HistoryX1998>
2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс] / В. Т. Бусел. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk>
3. Вгадай, хто (Guess Who) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kinoprostir.com/komediyi/vgadajhto-guess-who-2005.htm>;
4. Гаролд і Кумар відриваються (Harold & Kumar Go to White Castle) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://worldua.com/load/komediji/garold_i_kumar_vidrivajutsja_harold_kumar_go_to_white_castle_2004_ukrajinskoju_onlajn/10-1-0-2206
5. 71. Гран Торіно (Gran Torino) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://moviestape.com/katalog_filmiv/drama/760-gran-torino.html;
6. Грищенко А. И. Источники возникновения экспрессивных этнонимов (этнофолізм) в современном русском и английском языках: этимологический, мотивационный и деривационный аспекты // Активные процессы в современной лексике и фразеологии: Материалы международной конференции 8-9 июня 2007 г. памяти Л. В. Николенко и Ю. П. Солодуба (МПГУ) / Гл. ред. Н. А. Николіна – М.-Ярославль, 2007. – С. 40-52.
7. Джанго вільний (Django Unchained) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://moviesite.com.ua/ua/dzhanho-vilnyj/>
8. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
9. Кримінальне чтиво (Pulp Fiction) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://filmline.in.ua/publ/kriminalni/kriminalne_chtivo_pulp_fiction_ukrajinskoju_divitis_onlajn/29-1-0-336.
10. Люди честі (Men of Honor) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://worldua.com/load/drami/ljudi_chesti_men_of_honor_2000_ukrajinskoju_onlajn/9-1-0-2047;
11. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 462 с.
12. Ставицька Л. О. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників (обсценізми, евфемізми, сексуалізми) / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2008. – 455 с.
13. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус. Проблемы. Аспекты / А. Д. Швейцер. – 2-е изд. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 216 с.
14. Andersson L.-G. Bad Language / L.-G. Andersson, P. Trudgill. – London : Penguin Books, 1990. – 202 p.
15. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby. – 8th ed. – Oxford, New York : Oxford University Press, 2010. – 1796 p.
16. Oxford English Dictionary Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oed.com>
17. Racial Slur Database (RSDb) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rsddb.org>
18. Smith T. W. Changing Racial Labels: From «Colored» to «Negro» to «Black» to «African American» / T. W. Smith // Public Opinion Quarterly. – 1992. – № 59. – P. 496-514.